

Тетяна Шкваріна

ПІДГОТОВКИ ШЛЯХОМ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

На Всеукраїнській нараді з питань вивчення іноземних мов (ІМ) у дошкільних закладах та початковій школі загальноосвітніх навчальних закладів, яка відбулася 10 лютого 2009 року, Міністр освіти і науки І.О. Вакарчук повідомив, що з 2009–2010 навчального року у системі дошкільної освіти впроваджується державна Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» [1; 10]. Програма передбачає вивчення ІМ як складової навчання за вибором, уперше унормовує вивчення ІМ у дошкільних закладах і відповідальність за забезпечення такого навчання підготовленими кадрами.

Пошук підходів до встановлення місця, яке підготовка майбутніх учителів до навчання ІМ дошкільників має займати у системі вищої педагогічної освіти, має бути здійснений з урахуванням нормативно-правових документів про вищу педагогічну освіту в Україні. На основі Конституції України основні напрями державної політики у сфері вищої педагогічної освіти, визначені Законами «Про освіту», «Про вищу освіту», актами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, знайшли своє відображення у Національній доктрині розвитку освіти України, цільовій державній програмі «Вчитель», нормативних документах МОН України «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в Європейський простір», «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра» та ін.

Аналіз державних документів, педагогічних джерел та досвіду дає підстави стверджувати, що провідними засадами підготовки вчителів до навчання дошкільників є об'єктивно визначені соціумом вимоги до особистісних якостей, стилю і методів діяльності підготовлених педагогічних працівників. А це означає, що підготовлений до навчання дошкільників учитель іноземної мови за своїми особистісними якостями та професійними компетенціями має бути здатним у межах гуманістично спрямованої педагогічної діяльності забезпечувати всебічний розвиток дитини дошкільного віку, а не лише навчити її спілкування іноземною мовою.

Теоретичний аналіз нормативно-правових та науково-педагогічних джерел дає підстави у загальному підготовку вчителів до навчання іноземної мови дошкільників вважати освітньою системою. Система (від грецького – ціле, складене із частин; об'єднання) – сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія; найважливішими

рисами є розчленованість і цілісність, внутрішня форма (структура) [9].

Метою статті є пошук шляхів підготовки вчителів до навчання іноземної мови.

На основі аналізу підходів до розкриття змісту освітніх систем та забезпечення їхнього успішного функціонування, ми прийшли до висновку, що у загальній структурі компоненти підготовки майбутніх учителів ІМ до роботи у дошкільній ланці освіти доцільно поєднати у цілепокладальну, змістово-інструментальну, методично-організаційну (технологічну) та контрольну-оцінювальну підсистеми. Кожна із виділених підсистем має свої структурні компоненти. У цілепокладальній базовими компонентами є цілі і принципи профільної підготовки, у змістово-інструментальній – зміст і засоби, у методично-організаційній (технологічній) – форми і методи, у контрольну-оцінювальній – форми контролю та особливості оцінювання.

Під вищою педагогічною освітою майбутнього вчителя ІМ дітей дошкільного віку будемо розуміти рівень освіти, яку студент має здобути у ВНЗ III–IV рівнів акредитації в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Зміст навчання для здобуття студентом ВНЗ III–IV рівнів акредитації права навчати ІМ дошкільників – це структура, зміст і обсяг навчальної інформації (професійної іншомовної, методичної та практичної за фахам підготовки), засвоєння якої забезпечить майбутньому вчителю ІМ здобуття вищої освіти і кваліфікації навчати ІМ дітей дошкільного віку.

З урахуванням прийняття закону про вищу освіту, приєднанням національної вищої школи до Болонського процесу, введенням державного стандарту загальної середньої освіти тощо КМ України 13.12.2006 р. за № 1719 прийняв нову Постанову «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра». У новому Переліку проведено зміну назви напряму підготовки «Педагогічна освіта» на «Освіта», розширено кількість спеціальностей, за якими може проводитися підготовка педагогічних працівників як у педагогічних, так і класичних університетах, інших ВНЗ [8].

Розглянемо, як у межах дотримання нормативно-правових положень, нагромадженого в Україні і за рубежом досвіду має у практиці педагогічних ВНЗ розв'язуватися проблема підготовки вчителя ІМ до роботи у системі дошкільної освіти. Для цього скористаємося Законом «Про вищу освіту», документом «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в Європейський простір», який був затверджений наказом МОН України № 998 від 31.12.2004 р., листом МОН України № 1/9–736 від 06.12.2007 р. «Про перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакала-

вра, спеціаліста, магістра» та ін. [3; 5; 7; 8].

Пропозиція про введення у Перелік фахівців з вищою освітою фаху «Вчитель ІМ дошкільників» не може відповідати сьгоднішнім вимогам суспільства до освіти. Гуманізація суспільства, швидке оновлення знань, необхідність інтеграції наукових досягнень, реформування загальної освіти, що передбачає диференціацію і варіативність шкільних дисциплін, спеціалізацію підготовки, інтеграцію освітніх завдань, диктує необхідність підготовки педагогічних працівників, здатних переключатися з одного виду педагогічної діяльності на інший, суміщати різні освітні функції, навчати дітей суміжних дисциплін певної галузі знань, бути здатним самому і готувати вихованців навчатися впродовж усього життя.

Викладене детермінує знайти шлях підготовки вчителя до якісного навчання ІМ дошкільників без включення такої спеціальності у Перелік фахівців з вищою освітою. Пошук такого шляху має відповідати концептуально важливому положенню про те, що педагогічний працівник, який навчає дітей ІМ, має бути фахівцем у цій галузі, а не лише знати і вміти навчати дітей обмеженому лексичному мінімуму. Ми повністю поділяємо думку, що на сучасному етапі розвитку цивілізації потрібно позбутися «хибного принципу, за яким малу людину може навчати і виховувати фахівець низької кваліфікації, а дорослу – висококваліфікований спеціаліст» [4, 178].

З урахуванням викладеного, перш за все, звернемо увагу на те, що у педагогічних ВНЗ з кінця минулих 90-х років поширилася практика підготовки педагогічних працівників за поєднаними спеціальностями «Дошкільна освіта» та «Мова і література (із зазначенням мови)». Практично немає досвіду спеціалізації до майбутньої роботи у ДНЗ тих, хто здобуває підготовку з галузі «Гуманітарні науки та мистецтво» спеціальність «Мова і література (із зазначенням мови)» чи цю спеціальність у поєднанні із такими, зміст підготовки з яких забезпечує опанування формами і способами людського спілкування (у першу чергу, «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Українська мова і література», «Соціальна педагогіка» та ін.).

У нашому дослідженні увага звернута на виявлення шляхів інтенсифікації підготовки студентів до здійснення іншомовної дошкільної освіти, якщо вони у ВНЗ III-IV рівнів акредитації здобувають педагогічну спеціальність за напрямом «Мова і література (із зазначенням мови)» незалежно від того, чи підготовка проводиться лише з цієї спеціальності чи вона є другою із декількох. Завданням дослідження було визначити терміни, форму, зміст, організацію забезпечення професійної спеціалізації майбутніх учителів ІМ чи інших фахівців ІМ, якби вони побажали підготуватися навчати ІМ дітей дошкільного віку.

Розв'язання проблеми у такому спрямуванні відповідає Закону «Про вищу освіту», іншим нормативно-правовим документам. «Концептуальними засадами реформування педагогічної освіти...» унормовано підготовку

педагогічних працівників за декількома спеціальностями, вказується, що «поєднуватися можуть лише споріднені за змістом спеціальності» [3, 3]. Важливою є також норма, що «з поєднаних спеціальностей фундаментальна підготовка здійснюється паралельно з обох спеціальностей і завершується з першої спеціальності на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра, з другої – на етапі підготовки магістра». Звідси випливає, що підготовка майбутнього вчителя ІМ до роботи у дошкільній ланці може бути завершена, у залежності від того, яка спеціальність визначена першою, на рівнях підготовки його як бакалавра чи як магістра. З метою забезпечення системності у вивченні навчальних дисциплін, уникнення дублювання та зміцнення міжпредметних зв'язків при поєднанні спеціальностей унормовано, що при такому поєднанні фундаментальну підготовку необхідно проводити шляхом інтегрування навчальних дисциплін. При формуванні освітньо-професійних програм з поєднаних спеціальностей інтегровані навчальні дисципліни об'єднуються у модулі з кожної дисципліни [3, 3].

Особливість педагогічних спеціалізацій полягає в тому, що вони передбачають як поглиблення змісту відповідних напрямів (спеціальностей), так і забезпечують необхідну фахову підготовку з різних напрямів педагогічної діяльності. Спеціалізації вводяться на відповідних напрямках (спеціальностях) з урахуванням їхньої органічної спорідненості для підготовки педагогічних працівників до викладання навчальних предметів варіативної компоненти навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів [3, 3].

Особливість підготовки яких здійснюється за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, спеціаліста, магістра в класичних університетах та інших ВНЗ III–IV рівнів акредитації зі спеціальностей, що передбачають присвоєння педагогічних кваліфікацій, можуть здобути їх за умови виконання вимог галузевого стандарту педагогічної освіти щодо психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної та практичної підготовки. Зміст і обсяг фундаментальної підготовки за першим напрямом (спеціальністю) має відповідати змісту і обсягу такої підготовки з інших відповідних напрямів (спеціальностей), що забезпечує рівні академічні права осіб, які пройшли таку підготовку. Фундаментальна підготовка з другого напрямку (спеціальності), додаткової спеціальності, спеціалізації визначається з урахуванням специфіки даного поєднання і має бути достатньою для здобуття кваліфікації педагогічного працівника. З поєднаних напрямів (спеціальностей), додаткових спеціальностей і спеціалізацій фундаментальна підготовка здійснюється паралельно з обох напрямів (спеціальностей). Для забезпечення системності, уникнення дублювання та зміцнення міжпредметних зв'язків фундаментальна підготовка здійснюється шляхом впровадження інтегрованих навчальних дисциплін [8].

Викладене дає підстави зробити висновок про можливість проведення спеціалізації з підготовки студентів до навчання ІМ дошкільників і для випадків, коли спеціальність «Мова і література (із зазначенням мови)» є

другою у підготовці педагогічних працівників для дошкільної ланки освіти чи вчителів за спеціальностями гуманітарного спрямування. Такий підхід значно розширює можливості оперативного відгукуватися на потреби дошкільної освіти і бажання батьків прилучати дітей до вивчення ІМ з дошкільного віку і добиватися у цій справі очікуваних успіхів.

Разом з цим, вважаємо слушним звернути увагу на думку О.Л. Кононко про те, що оновлення навчальних планів, навчальних програм у вищих навчальних закладах, які готують кадри для системи дошкільної освіти, відбувається надто повільно. «Сьогодні навіть провідні столичні заклади освіти, відповідальні за якість підготовки педагогічних кадрів для дошкільної галузі, працюють здебільшого за старою тематикою, практично не співвідносять її з Базовим компонентом. Оновлення навчальних планів, орієнтація педагогів на доцільність і незворотність упровадження у практику особистісної моделі дошкільної освіти, їхнє оснащення знаннями сучасних вітчизняних та зарубіжних освітніх технологій, привертання уваги до експериментування та педагогічної творчості – важливе завдання сьогодення» [2, 58].

Це критичне зауваження, як засвідчило дослідження, чи не в найбільшій мірі відноситься до якості спеціалізації у педагогічних ВНЗ майбутніх учителів ІМ до роботи у дошкільній ланці. Тому, по суті, треба вести мову про якісно новий рівень підготовки нового покоління педагогічних працівників до навчання ІМ дошкільників. Законом «Про вищу освіту», «Концептуальними засадами реформування педагогічної освіти...» унормований ще один шлях здобуття педагогічними працівниками права навчати ІМ дошкільників – це шлях післядипломної педагогічної освіти. Передбачено, що післядипломна педагогічна освіта педагогічних працівників здійснюється шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації та стажування [5]. Таким шляхом випускники педагогічних навчальних закладів, які здобули спеціальність мова і література, але без права навчати дошкільників ІМ, можуть у процесі післядипломної освіти одержати таке право. На практиці інститути післядипломної освіти педагогічних працівників вже розпочали спеціалізацію вчителів до навчання ІМ дошкільників, але фактично не мають для цього відповідних рекомендацій.

Аналіз галузевих державних стандартів за напрямом «Освіта» дає підстави зробити узагальнення, що мають бути враховані при конструюванні системи підготовки вчителів ІМ до іншомовної освіти дітей дошкільного віку.

По-перше, державні стандарти передбачають, що випускники, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, здатні продовжувати навчання та здійснювати професійну діяльність в іншомовному оточенні на базі лексичного мінімуму однієї з іноземних мов і граматичного мінімуму спілкуватися в усній та письмовій формі, вести бесіди-діалоги загального характеру іноземною мовою, користуватися правилами мовного етикету, читати літературу за спеціальністю для пошуку інформації, скла-

---

дати анотації, реферати та листи іноземною мовою. З цього маємо підстави зробити висновок, що схильні до вивчення ІМ педагогічні працівники освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр будь-якої спеціальності при бажанні можуть здобути спеціальність вчителя ІМ в інститутах післядипломної освіти і пройти спеціалізацію до навчання дошкільників. Це значно розширить можливості підготовки фахівців ІМ, здатних навчати дошкільників.

По-друге, випускники спеціальності «Мова і література (іноземна)» мають високий рівень професійної мовної і комунікативної підготовки, знання і вміння з циклів фундаментальних, соціально-гуманітарних, професійно-зорієнтованих дисциплін, потрібні для роботи із школярами підліткового та старшого шкільного віку. Разом з цим, така оцінка їхнього рівня освіти не завжди є гарантією засвоєння іншомовної лексики спілкування дошкільників, засвоєння парадигми дошкільної освіти, її Базового компонента, відповідного психолого-педагогічного та методичного компонентів іншомовної освіти дошкільників, готовності іноземною мовою професійно обговорювати проблеми дошкільної освіти та навчання ІМ дошкільників. Для випускників такої спеціальності, які бажають навчати дітей дошкільного віку, ця суперечність може бути вирішена лише шляхом включення у навчальний план елективних навчальних дисциплін спеціалізації.

По-третє, студенти спеціальності «Дошкільна освіта», які здобувають другу спеціальність «Мова і література (іноземна)», є найбільш бажаною педагогічно-кваліфікаційною групою для здобуття спеціалізації на право здійснювати іншомовну освіту дошкільників. Для цієї категорії осіб у дидактичні модулі фундаментальних, професійно-зорієнтованих навчальних дисциплін повинні бути включені змістові модулі спеціального змісту та виокремлені навчальні курси спеціалізації методичної підготовки. Подальшого дослідження потребує проблема порівняння підготовки вчителів до навчання дітей дошкільного віку в Україні та у зарубіжних країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іноземні мови в дошкільній і початковій школі. Всеукраїнська нарада // Освіта України. – 2009. – 13 лютого 2009 р. – № 12(992). – С. 1–2.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / наук. ред. О.Л. Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
3. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у Європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН України № 998 від 31.12.2004 р. // Освіта. – 2005. – 12–19 січ. – С. 2–3.
4. Луговий В.І. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів / В.І. Луговий – К.: УАДУ, 1997. – 302 с.
5. Про вищу освіту. Закон України, прийнятий Верховною Радою України 17.01.02. // Законодавчі акти України з питань освіти: офіц вид. – К. 2004. – С. 168–221.

6. Про дошкільну освіту. Закон України, прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2001 року. // Законодавчі акти України з питань освіти: офіц вид. – К. 2004. – С. 53–77.
7. Про освіту. Закон України, прийнятий Верховною Радою України 23 травня 1991 року із змінами і доповненнями, внесеними 23 березня 1996 р. – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
8. Про перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. Лист МОН України № 1/9–736 від 06.12.07 р. Керівникам ВНЗ I–IV рівнів акредитації, які здійснюють підготовку педагогічних працівників.
9. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: голов ред. УРЕ, 1973. – 600 с.
10. Шкваріна Т.М. Іноземна мова з дошкільного віку // Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». – К.: Світич. – 2008. – С. 365–375. (Рекомендовано МОН України).